

Bog anmeldelse:

Beskrivelse

Chil Rajchmans *Jeg er den sidste jøde* er blevet rigtig godt modtaget (2011)

"Det er et enestående dokument, som nu er udkommet på dansk, og som allerede har vakt stor opmærksomhed internationalt. Det er svært at holde ud at læse på grund af al den ondskab, men det er en pligt at vide om den."

Information skrev:

"Det er en pligt for enhver, som tager del i den europæiske kulturarv, at læse Chil Rajchmans vidnesbyrd fra Treblinka. Anmeldes kan den ikke. At mobilisere sin anmelderforfængelighed til at skrive så meget som én formfuldendt sætning om bogen ville føles uanstændigt."

Politiken gav fem hjerter:

"Rajchmans beretning er bevægende, men barsk, ikke for sarte sjæle og maver, og den har den ekstra autenticitet, at den er nedfældet straks efter flugten".

Bonusinfo:

Chil (Enrique) Meyer Rajchman alias Henryk Reichman, nom de guerre Henryk Ruminowski

Født 14. juni 1914 - død 7. maj 2004, var en af omkring 70 jødiske fanger, der overlevede Holocaust efter Warszawa, hvor han deltog i modstanden i byen, før den blev erobret af Sovjetunionen.

Efter krigen, hvor han mistede hele sin familie undtagen en bror, giftede Rajchman sig. Parret og hans bror emigrerede snart fra Polen, først til Frankrig og derefter til Montevideo, Uruguay, hvor de senere blev statsborgere. Der var han aktiv i det jødiske samfund og hjalp med at etablere Museum of the Holocaust og Holocaust Memorial, begge i Montevideo.

I 1980 blev Rajchman kontaktet af det amerikanske justitsministerium gennem konsulatet. Han var blandt flere overlevende, der vidnede mod John Demjanjuk, dengang en naturaliseret amerikansk statsborger, der var mistænkt for at have været en berygtet Trawniki eller vagt ved Treblinka kendt som "Ivan the Terrible". Hans vidneudsagn bidrog til, at Demjanjuk blev retsforfulgt og dømt i Israel, men dette blev omstødt ved appel.

Nye optegnelser fra sovjetiske arkiver rejste spørgsmål om hans identitet. (Demjanjuk blev senere dømt for anklager i Tyskland i forbindelse med hans dokumenterede tjeneste i dødslejren Sobibor.)

Mens han boede i Warszawa, skrev Rajchman en erindringsbog på jiddisch om sin tid i Treblinka. Den blev udgivet på spansk i Uruguay i 1997 som *Un grito por la vida: memorias* ("Et råb for livet: minder").

I 2002 blev han præsenteret i en uruguayansk dokumentarfilm, *Trods Treblinka*, interviewet som en af tre overlevende fra Treblinka-oprøret. Ud over andre udgaver på spansk blev hans erindringer udgivet posthumt i 2009 i både Frankrig og Tyskland. En engelsk oversættelse blev udgivet i 2011 med et forord af den kendte forfatter og aktivist Elie Wiesel.

Fra Kristeligt Dagblad:

Den sidste jøde: I lukkede vogne til et ukendt sted.

Hvad gør man, hvis man skal medvirke til en henrettelse for at beholde livet? Og hvad nu, hvis det spørgsmål er aktuelt hver dag, hver time, ja, næsten hvert minut? Spørgsmål som disse dominerer bogen "Jeg er den sidste jøde" skrevet af Chil Rajchman, som var i Treblinka fra 1942-1943.

Læs de to første kapitler af bogen her:

Fanger på vej til koncentrationslejr.

Kapitel 1

De triste togvogne kører mig dertil, til dette sted. Fra alle verdenshjørner kommer de: fra øst og vest, fra nord og syd. Om dagen og om natten. På alle tider af året kører de hertil: forår og sommer, efterår og vinter. Der går transporter hertil uden forstyrrelser og begrænsninger, og Treblinka bliver for hver dag rigere på blod. Jo flere man kører hertil, desto flere bliver Treblinka i stand til at tage imod. Lige som alle andre ved jeg ikke, til hvad eller hvorhen vi kører. Men vi prøver så vidt muligt at finde ud af, hvor vi er på vej hen. De ukrainske banditter, som bevogter os, nedlader sig ikke til at svare os. Det eneste, vi hører fra dem, er:

- Hit med guld, penge og værdigenstande!

Disse forbrydere plager os hele tiden. Hver eneste time er der en af dem, som terroriserer os. De tæver os med brutale slag af geværkolber, og hver og en af os prøver at stoppe kæften på de mordere med nogle zloty - for at slippe for tæsk. Sådan ser vejen ud. Vi kører fra stationen i Lubartów, som ligger ca. 20km fra Lublin. Jeg kører sammen med min smukke unge søster Rivke på 19 år og min gode ven Wolf Ber Rojzman, hans kone og deres to børn. Næsten alle i denne vogn er mine nære bekendte fra den samme lille by, Ostrów Lubelski. Vi er godt 140 mennesker i vognen. Der er ualmindeligt trangt, en

tyk, dårlig luft, man står tæt presset sammen. Ikke blot står kvinder sammen med mænd, man må oven i købet på den samme trange plads forrette sin nødtørft på stedet ... Fra alle hjørner hører man en dyb stønnen, og alle spørger vi hinanden: Hvor skal vi hen? Men alle trækker på skuldrene og svarer med et dybt „oj“. Ingen ved, hvor vejen går hen, og samtidig vil ingen tro på, at vi skal derhen, hvortil man i månedsvis har kørt vores søstre og brødre, vores kære og nære.

Ved siden af mig sidder min ven, ingeniøren Katz. Han forsikrer mig, at vi er på vej til Ukraine, og at vi skal dertil for at arbejde ude på landet med landbrug. Han forklarer mig, at det ved han helt sikkert, fordi en tysk løjtnant, forvalter på et statslandbrug syv kilometer fra vores shtetl, Jedlanka, har fortalt ham det. Det har han fortalt ham som den ene ven til den anden, han har indimellem hjulpet ham med at sætte en elektromotor i stand. Det vil jeg gerne tro på, selv om jeg godt ved, at det i virkeligheden ikke forholder sig på den måde.

Vi kører. Toget standser meget ofte ved signaler, for det kører uden køreplan og skal vente på de planmæssige tog og lade dem komme forbi. Vi passerer forskellige stationer, bl.a. Luków og Siedlce. Hver gang toget står stille, beder jeg ukrainerne, der står af, om en smule vand. Men de svarer os ikke, men stikker man dem et guldur, så giver de os lidt vand. Mange af mine kammerater afleverer deres ting i forvejen og får så ikke det vand, de er blevet lovet. Én gang sker der følgende for mig: Jeg beder en ukrainer om lidt vand, han forlanger 100 zloty for en flaske vand. Det går jeg med til. Det varer ikke længe, før han kommer med en halvlitersflaske med vand. Jeg spørger ham, hvor langt vi skal køre endnu. Svaret er tre dage, fordi vi skal til Ukraine. Jeg begynder at spekulere på, om det virkelig passer ... vi har allerede kørt i 15 timer, og jeg vil tro, at vi har kørt godt 120 kilometer.

Klokken er allerede fire om morgenen, og vi nærmer os stationen Treblinka, som ligger syv kilometer fra Malkinia. Her bliver vi stående. Vognene er lukkede, og vi ved ikke, hvad der skal ske med os. Vi venter på, at toget skal køre videre herfra. Min søster siger til mig, at hun er sulten. Men vi har kun meget lidt mad. Eftersom vi måtte forlade vores shtetl helt pludseligt, var det umuligt at købe proviant. Det samme skete i Lubartów, så på den måde har vi kun lidt at spise. Jeg forklarer min søster, at vi har en lang rejse foran os, og at vi så vidt muligt må begrænse, hvor meget vi spiser, for det vil ikke kunne slå til til vores rejse. Min søster er enig med mig. Hun giver afkald på at få noget at spise og forsikrer mig, at hun overhovedet ikke er særlig sulten ...

Kapitel 2

Det varer ikke længe, før toget bevæger sig videre. Det er allerede lyst udenfor. Vi bliver urolige, for vi ser, at toget kører i den modsatte retning af før. Toget kører langsomt, og vi kommer ind i en skov. Vi ser på hinanden. Svaret er: Hvem ved? Det varer ikke længe, før et sørgeligt og skrækkeligt billede toner frem for øjnene af os. Et billede af - død. Jeg ser igennem den smalle sprække i vognen høje bunker af tøj. Jeg forestiller mig allerede forskellige ting og ser, at vi er fortabte. Desværre er det allerede ude med os. Det varer ikke længe, før vogn dørene pludselig bliver revet op med djævelske skrig: 'Raus! Raus!' Jeg tvivler ikke mere på vores ulykke. Jeg tager min søster under armen og prøver at komme så hurtigt som muligt ud af vognen. Jeg efterlader alt i vognen. Min søster spørger mig helt fortabt, hvorfor jeg lader de små pakker blive liggende. Jeg svarer hende: Dem får vi ikke brug for... jeg standser hende i at sige flere ord, og man hører et brutalt skrig: mænd til højre, kvinder til venstre. Jeg når knap nok at kysse hende, før vi for altid bliver revet fra hinanden.

Man begynder at tæske løs på os fra alle sider. Morderne jager os ind på gårdspladsen i rækker, og med skrig kommanderer man os straks til at aflevere guld, penge og værdigenstande til opbevaring. De, der prøver at holde fast på noget, bliver skudt. Næsten alle afleverer, hvad de har på sig. Så befaler man os hurtigt at klæde os af og at binde skoene sammen parvis. Hver og en skal ud så hurtigt som muligt, for piskene knalder over hovedet på os. Den, som er for længe om at klæde sig af, bliver tæsket med morderiske slag.

Treblinka er bygget af fagfolk. Lige umiddelbart kunne man tro, at det er en almindelig jernbanestation. Perronen er lang og bred nok til at tage imod en almindelig togstamme på op til 40 vogne. Et halvt hundrede meter fra perronen ligger to barakker over for hinanden. I barakken til højre opsamles de levnedsmidler, som folk har haft med sig. I barakken til venstre skal kvinder og børn klæde sig af. Morderne er så høflige, at de ikke forlanger, at kvinder klæder sig af sammen med mændene i det fri. På vej til døden, som der ikke fører nogen vej tilbage fra, mødes mænd og kvinder i al deres nøgenhed.

Til venstre for perronen ligger nogle træbygninger med blandt andet køkkener og værksteder. Overfor ligger de barakker, hvor man sover. I nærheden ligger også den barak, hvor SS -mændene bor. Den barak er indrettet med al den bedste komfort. Til højre for perronen er der en stor plads, hvor man samler tøj sammen: sko, undertøj, sengetøj og forskelligt andet. Her arbejder nogle hundrede arbejdere, som sorterer tøjet og så bærer det videre til et særligt sted. Med nogle dages mellemrum sendes det videre i godstog til Tyskland.

Over for perronen, der hvor barakkerne ligger, er vejen til gaskamrene, som kaldes for Schlauch [(have) slangen]. Vejen er tilplantet med træer og ligner en havegang. Ned ad denne vej, som er bestrøet med hvidt sand, løber de alle nøgne. Den vej kommer ingen tilbage ad. De mennesker, som bliver jaget ned ad den vej, slår de mordlystent løs på og stikker dem med bajonetter, så når mennesker er blevet jaget ned ad den vej, er den fuld af blod.

Den specielle arbejdskolonne, som kaldes Schlauchkolonne, arbejder efter hver ny transport med at rengøre vejen for blod. De strør frisk sand over den, så det ikke kan ses af det næste hold ofre. Ved denne Schlauchweg står der en vagtpost, en tysker eller en ukrainer, man skal aflevere det sidste til, som man måtte have taget med sig. Denne Schlauchweg er ikke lang. Efter nogle minutter er man i en hvid bygning, som der er malet en davidsstjerne på. På trappen foran bygningen står der en tysker, som peger på indgangen og med et smil siger 'bitte, bitte !' Trappen fører ind til en korridor, hvor der står en masse blomster, og hvor der hænger lange håndklæder på væggene. Gaskammeret er syv x syv meter. Midt i kammeret er der brusebade, som gassen sendes ind igennem. På den ene væg er der et tykt rør, som luften går ud igennem. Dørene til kammeret er tildækkede med et tykt lag filt, så der ikke kan komme luft ind den vej.

I bygningen er der mere end 10 sådanne gaskamre. Et stykke fra den store bygning ligger der en mindre med tre gaskamre. Ved døren står nogle tyskere og jager folk indenfor. Deres hænder står ikke stille et eneste øjeblik, de fægter med dem og skriger med deres djævelske stemmer: 'Schneller, schneller, los!' Jeg har allerede klædt mig af og ser mig omkring. Jeg tvivler ikke mere på vores skæbne. Vi er desværre hjælpeløse. Jeg bemærker, at i de barakker, som ligger over for os, klæder kvinder og børn sig af, og man hører jamren og skrig derfra. At nærme sig dem er umuligt. Vi bliver kommanderet til at stille op i rækker. Alle stiller op, som der bliver sagt. De, som stadig er ved at klæde sig af, bliver slået brutalt. Næsten alle står nu på række. De nærmer sig og udvælger af os 100 mænd, kun unge, og stiller os til side. De øvrige bliver ført bort, ingen ved hvorhen. Jeg er blandt de 100 udvalgte unge. På afstand ser jeg min ven Rojzman og hans søn, og uden at vide, hvor det er bedst at blive, giver jeg ham med hånden tegn til at løbe over til min gruppe.

Vi bliver stående nogle minutter, indtil alle de andre mænd bliver jaget væk fra os, og så jager de os tilbage til den bagage, som jøderne havde med sig. Hver og en af os skal tage fat i en bylt, der er større end os selv, og hvis en tager en mindre bylt, får han straks pisk. Vi bliver jaget hen på en stor plads. På vejen er der placeret vagtposter tæt ved hinanden i en levende kæde, så ingen kan slippe for piske-slagene. Jeg kommer frem til pladsen og bliver overrasket over det skrækkelige billede: Man ser adskillige store bjerge af bylter, der er lagt der. Vi bliver jaget hen til et stort bjerg med forskellige bylter af sengetøj og sække. Ved bjergene står mennesker og sorterer forskellige ting. Jeg ser, at de alle er jøder, og i forbifarten prøver jeg at spørge: 'Brødre, sig mig, hvad sker der her?' Desværre får jeg ikke noget svar. Hver og en af dem vender straks hovedet bort for ikke at skulle svare. Jeg beder dem en gang til: 'Sig mig, hvad sker der her?' En af dem svarer mig: 'Broder, spørg ikke, vi er fortabt!'

Der bliver løbet frem og tilbage med pakker i en sådan fart, at jeg ikke ved, hvad der sker med mig. Vi tager et par omgange, bagagen bliver ryddet af vejen, og så jager de os tilbage til det tøj, som vi har taget af. De befaler os at tage de sko, som hver af os har efterladt bundet sammen parvis. Vi griber skoene og bliver jaget tilbage til den store plads til et andet bjerg, som er omtrent fire etager højt, og som består af lutter sko, titusindvis par af sko. Efter skoene ryddes det tøj af vejen, som vi mænd har taget af. Og så går turen hen til et andet bjerg, hvor der kun er tøj. Derefter, når pladsen så på samme måde er blevet tømt, bliver vi jaget ind i de barakker, hvor kvinderne har klædt sig af. For øjnene af mig ligger de ulykkelige kvinders tøj, også min smukke unge søsters. Jeg ser mig omkring, men desværre er ingen af kvinderne her mere. Alle er de allerede blevet jaget videre herfra. Et øjeblik forglemmer jeg mig og griber fat i en lille bylt og prøver at gå videre. Jeg får sådan et slag i hovedet med en ståltrådspisk, at det sortner for øjnene af mig. Morderen skriger til mig som en stukket gris:

'Din hund, den bylt er for lille!'

Jeg ved ikke, hvad der sker med mig, men jeg kaster mig ned på jorden og strækker mine hænder så langt ud som muligt og griber hurtigt fat i så meget, jeg overhovedet kan. Jeg løber hurtigt ud, mens de sidste, der er tilbage, bliver slået brutalt. Vi løber frem og tilbage på den måde nogle gange med bylterne, og piskeslagene hagler ned over vores hoveder hele vejen, for hvert eneste skridt.

Ved ankomsten til Treblinka i oktober 1942 blev Chil Rajchman skilt fra sin søster Anna. Han så hende aldrig mere. Til gengæld så han dagligt tusindvis af jøder blive ført til gaskamrene, mens han i 10 måneder arbejdede som Sonderkommando for de tyske lejrchefer, der skulle have "løst jødespørgsmålet".

Det handler bogen "Jeg er den sidste jøde" om.